

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) ศึกษาในกลุ่มตัวอย่างครู-อาจารย์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา 2534 - 2535 ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นหลายขั้นตอน (Multi-stage stratified random sampling) จำนวน 30 คน ที่เคยได้รับและตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์จากงานวิจัยที่ผ่านมา 2 เรื่อง คือ เรื่อง ผลของวิธีการตอบ วิธีการส่งไปรษณีย์ และรูปแบบการส่งแบบสอบถามที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ และเรื่องผลของการแจ้งให้ทราบล่วงหน้า และการติดตามที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ ของนางสาวบุญชอบ ศรารักษ์ (2535) และนายจรินทร์ กองศรี (2535) ตามลำดับ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง และจากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์นั้น กลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้เต็มใจและมีความยินดีที่จะให้สัมภาษณ์โดยติดต่อกับกลุ่มตัวอย่างก่อนการสัมภาษณ์เพียง 1-2 ครั้ง ใช้เวลาสัมภาษณ์ประมาณ 50-60 นาที ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สรุปผลการวิจัย

ปัจจัยที่มีผลต่อการตอบแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างครู-อาจารย์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 30 คน ที่เคยได้รับและตอบกลับแบบสอบถาม ผลการศึกษาพบปัจจัยที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ สรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยเกี่ยวกับตัวผู้ตอบ

สาเหตุที่ทำให้ผู้ตอบตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ เพราะผู้ตอบยินดีที่จะให้ความช่วยเหลือ มีความสงสาร เห็นใจผู้ทำวิจัย (ร้อยละ 63.3) รองลงมา คือ ผู้ตอบเคยมีประสบการณ์ในการทำวิจัย เห็นคุณค่าของการวิจัย (ร้อยละ 16.7)

นอกจากนี้ยังพบว่า ข้อมูลที่ถามในแบบสอบถามที่ไม่มีผลสะท้อน มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามมากที่สุด (ร้อยละ 100) รองลงมา คือ ค่าเริ่มต้นในจดหมายนำโดยการเจาะจงตัวผู้ตอบ (ร้อยละ 63.3) และคำมั่นสัญญาว่าจะปิดบังชื่อผู้ตอบ (ร้อยละ 53.3) และหน่วยงานที่สนับสนุน (ร้อยละ 46.7) ตามลำดับ และ การให้สิ่งของตอบแทน มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์น้อยที่สุด (ร้อยละ 3.3)

2. ปัจจัยด้านตัวแบบสอบถาม

ปัจจัยด้านตัวแบบสอบถาม ที่มีผลต่อการตอบแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์มากที่สุด คือ รูปแบบการตอบแบบสอบถาม (ร้อยละ 70) รองลงมา คือ ความยาวของแบบสอบถาม (ร้อยละ 66.7) การจัดหน้าแบบแบบสอบถาม (ร้อยละ 43.3) ตามลำดับ และปัจจัยด้านตัวแบบสอบถาม ที่มีผลต่อการตอบแบบสอบถามน้อยที่สุด คือ สีของหมึกพิมพ์ (ร้อยละ 10)

3. ปัจจัยด้านกระบวนการส่งและจัดเก็บแบบสอบถาม

ปัจจัยด้านกระบวนการส่งและการจัดเก็บแบบสอบถาม ที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์มากที่สุด คือ สถานที่รับแบบสอบถาม (ที่โรงเรียน) (ร้อยละ 100) รองลงมา คือ การเตือนและการติดตาม (ร้อยละ 80) การแจ้งให้ทราบล่วงหน้า (ร้อยละ 66.7) ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ คือ วิธีการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ กับกลุ่มตัวอย่างครู-อาจารย์ ที่เคยได้รับและตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 80) มีระดับการศึกษาปริญญาตรี (ร้อยละ 86.7) และเป็นผู้ที่มีหน้าที่พิเศษอื่นๆ นอกเหนือไปจากการสอน เช่น ทำงานด้านวัดผล ทำงานด้านประชาสัมพันธ์ ทำงานด้านการเงิน (ร้อยละ 93.3) เคยได้รับและตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ประมาณปีละ 3-5 ฉบับ (ร้อยละ 63.3)

จากข้อมูลภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่างนี้ พบว่า กลุ่มครู-อาจารย์มีหน้าที่พิเศษอื่นๆ มากมายนอกเหนือจากการสอน แต่ก็ยังมีความยินดีและสละเวลาตอบแบบสอบถาม เพราะบุคคลที่มีอาชีพครูแล้วย่อมมีคุณธรรมของความเป็นครู คือ มีความเสียสละ และบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม (มาร์ศรี กลางประพันธ์ , 2535 อ้างจาก สงวน สุทธิเลิศอรุณ , 2524)

และกลุ่มตัวอย่างส่วนหนึ่ง (ร้อยละ 13.3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท จากการสัมภาษณ์พบว่าเคยมีประสบการณ์ในการวิจัยและได้ใช้แบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย ดังนั้นประสบการณ์ในการวิจัยจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ ฉะนั้นปัจจัยเกี่ยวกับตัวผู้ตอบแบบสอบถาม จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ (Heberlein and Baumgartner, 1978 quoted in Green and Stager, 1986) ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงเป็นปัจจัยแรก ดังนี้

1. ปัจจัยด้านตัวผู้ตอบ

1.1 จากผลการศึกษาพบว่า ข้อมูลที่ถามในแบบสอบถามที่ไม่มีผลสะท้อนมีผลต่อการตอบ มากที่สุด (ร้อยละ 100) เพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80) อยู่ในวัยผู้ใหญ่ ย่อมต้องการความมั่นคง ปลอดภัย ในหน้าที่การงาน ถ้าข้อมูลที่ถามในแบบสอบถามมีผลสะท้อน เช่น ให้ผู้ตอบวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของผู้บริหาร อาจจะมีผลเสียต่อผู้ตอบภายหลัง เช่น ผู้ตอบเกิดความไม่สบายใจ หรือ อาจจะถูกเพ่งเล็งจากผู้บังคับบัญชา ทำให้มีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามได้ ซึ่งผลการศึกษาของ เจษฎา กิตติสุนทร (2535) พบว่า ข้อมูลที่มีผลสะท้อนมีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามสูงถึงร้อยละ 53.85

และในกรณีที่ผู้วิจัยถามคำถามที่มีผลสะท้อน แต่ได้ให้คำมั่นสัญญาว่าจะปิดบังชื่อผู้ตอบและเก็บข้อมูลที่ตอบเป็นความลับ กลุ่มตัวอย่างครู-อาจารย์ยังคงไม่อยากตอบแบบสอบถามถึงร้อยละ 26.7 เพราะยังคงเกิดความไม่มั่นใจในความมั่นคง ปลอดภัย กลัวถูกเพ่งเล็ง

สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุภาพร โภคเชิงกุล (2523) ที่พบว่า อัตราการตอบกลับแบบสอบถามที่ข้อความไม่มีผลสะท้อน จะมีอัตราการตอบกลับสูงกว่าแบบสอบถามที่ข้อความมีผลสะท้อนอย่างมีนัยสำคัญ

แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างครู-อาจารย์กลุ่มนี้ก็มีความยินดีที่จะตอบแบบสอบถาม ถ้าคำถามนั้นมีผลสะท้อน เพราะครู-อาจารย์เหล่านี้ต้องการช่วยเหลือผู้ทำวิจัย มีความสงสาร เห็นในผู้ทำวิจัย และมีประสบการณ์ในการทำวิจัยมาก่อน แต่คุณภาพของข้อมูลจะไม่ดี เพราะกลุ่มตัวอย่างจะตอบกลางๆ ตอบไม่ดี ตอบไม่เต็มที่ หรือเลี่ยงๆ ตอบไม่ใช่ความจริง

ดังนั้นในการสร้างคำถามในแบบสอบถามจึงควรคำนึงถึงข้อมูลที่ถามเป็นสำคัญ เพราะข้อมูลที่ถามเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามมากที่สุด นอกจากจะส่งผลต่ออัตราการตอบกลับแล้ว ยังส่งผลต่อคุณภาพของข้อมูลอีกด้วย

1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ รองลงมา คือ คำชี้แนะจุดหมายนำโดยการเจาะจงตัวผู้ตอบ คำมั่นสัญญาว่าจะปิดบังชื่อผู้ตอบ หน่วยงานที่สนับสนุน

1.2.1 คำชี้แนะจุดหมายนำโดยการเจาะจงตัวผู้ตอบ

กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 63.3 มีความเห็นว่าคำชี้แนะในจุดหมายนำโดยการเจาะจงตัวผู้ตอบ มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ เพราะไม่เช่นนั้นแล้วจะเป็นการเกี่ยงกันตอบ และเหมือนกับให้ความสำคัญ ให้เกียรติกับผู้ตอบ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Frazier และ Bird (quoted in Linsky , 1975) ที่พบว่ากลุ่มที่ได้รับจุดหมายนำแบบเจาะจงตัวมีอัตราการตอบกลับ สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับจุดหมายนำแบบไม่เจาะจงตัวอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนกลุ่มตัวอย่างครู-อาจารย์ร้อยละ 10 คิดว่าคำชี้แนะในจุดหมายนำในจุดหมายนำไม่ควรเจาะจงตัวผู้ตอบ โดยที่กลุ่มตัวอย่างบางคน (ร้อยละ 6.7) ให้เหตุผลว่าถ้าใครว่างก็ควรให้คนนั้นตอบ และกลุ่มตัวอย่างบางคน (ร้อยละ 3.3) ให้เหตุผลว่าควรจะให้หัวหน้าหมวด หรือผู้บังคับบัญชาเป็นคนพิจารณาว่าควรจะให้ใครตอบตามลักษณะ

ของคำถาม ซึ่งในกรณีที่ใครว่างก็ให้คนนั้นตอบ ก็คือการเกี่ยงกันตอบนั่นเอง ส่วนเหตุผลที่ว่าควรจะให้หัวหน้าหมวด หรือผู้บังคับบัญชาเป็นคนพิจารณาว่าควรจะให้ใครตอบตามลักษณะของคำถามนั้น จะเกิดความลำเอียงในการได้กลุ่มตัวอย่างมา และมีผลต่อการเป็นตัวแทนที่ดีของประชากร และเป็นการเพิ่มภาระให้กับคนอื่น ๆ โดยไม่สมควร

1.2.2 คำมั่นสัญญาว่าจะปิดบังชื่อผู้ตอบ

คำมั่นสัญญาว่าจะปิดบังชื่อผู้ตอบ มักจะเป็นตัวแปรที่ใช้พร้อมๆ กับคำขึ้นต้นในจดหมายนำโดยการเจาะจงตัวผู้ตอบ

จากผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 53.3 มีความเห็นว่าการให้คำมั่นสัญญาว่าจะปิดบังชื่อผู้ตอบ มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ เพราะ กลุ่มตัวอย่างเกิดความมั่นใจว่าคำตอบที่ตอบไปนั้นจะไม่มีผลสะท้อนภายหลัง เช่นเดียวกับข้อค้นพบของ Andreason (1970) และ Michell (quoted in Linsky, 1975) ที่พบว่าอัตราการตอบกลับแบบสอบถามที่ให้คำมั่นสัญญาว่าจะปิดบังชื่อผู้ตอบ สูงกว่าอัตราการตอบกลับแบบสอบถามที่ไม่ได้ให้คำมั่นสัญญาว่าจะปิดบังชื่อผู้ตอบ อย่างมีนัยสำคัญ เพราะผู้ตอบจะเกิดความรู้สึกมั่นใจ ปลอดภัย และทำให้อยากตอบแบบสอบถามมากขึ้น

การให้คำมั่นสัญญาว่าจะปิดบังชื่อผู้ตอบ นอกจากจะเป็นการเพิ่มอัตราการตอบกลับแบบสอบถามแล้วยังทำให้ข้อมูลมีคุณภาพเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

1.2.3 สำหรับหน่วยงานที่สนับสนุน กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 46.7 มีความเห็นว่าการให้หน่วยงานที่สนับสนุนมีผลต่อการตอบแบบสอบถาม โดยที่กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 46.7 อยากตอบแบบสอบถามที่มีหน่วยงานของรัฐสนับสนุน เพราะจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่า ถ้าเป็นหน่วยงานที่เอกชนสนับสนุนอาจจะเป็นเรื่องของการค้าและผลประโยชน์ ทำให้กลุ่มตัวอย่างไม่อยากจะตอบแบบสอบถาม ส่วนงานวิจัยส่วนบุคคลที่ไม่มีหน่วยงานสนับสนุน กลุ่มตัวอย่างไม่มั่นใจว่าจะเอาข้อมูลที่ตอบไปทำประโยชน์อะไรจึงไม่อยากจะตอบแบบสอบถาม เช่นกัน และจากการศึกษาของเจชญา กิตติสุนทร (2535) พบว่า หน่วยงานเอกชนที่สนับสนุนการวิจัยหรืองานวิจัยส่วนบุคคลนั้น มีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามถึงร้อยละ 38.46

และกลุ่มตัวอย่างครู-อาจารย์ในต่างจังหวัด (ร้อยละ 66.7) ยังได้ให้เหตุผลอีกว่า เมื่อได้รับแบบสอบถามที่เป็นมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงสนับสนุนการวิจัย รู้สึกตื่นเต้น ดีใจที่ได้รับเกียรติให้ตอบแบบสอบถาม ทำให้อยากช่วยนิสิตนักศึกษาที่ทำ

การวิจัยและอยากตอบแบบสอบถามมากขึ้น และเกิดความภูมิใจที่ได้ช่วยนิสิตนักศึกษาเหล่านั้นให้ประสบความสำเร็จในการวิจัย ตรงกับผลการวิจัยของ Doob และ Freedman (1973) ที่ทำการศึกษาเรื่องหน่วยงานที่สนับสนุนที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ พบว่าอัตราการตอบกลับแบบสอบถามที่มีมหาวิทยาลัยสนับสนุน มีอัตราการตอบกลับสูงกว่าแบบสอบถามที่หน่วยงานเอกชนสนับสนุน Engelhart (1972) ยังได้เสนอแนะว่าถ้านักศึกษาต้องทำการวิจัย ควรจะได้รับการสนับสนุนจากสถานศึกษาของตน

1.3 ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์น้อยที่สุด คือ การให้สิ่งของตอบแทน

กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 96.7 มีความเห็นว่าการให้สิ่งของตอบแทนไม่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถาม ชัดแย้งกับผลการวิจัยของนักวิจัยหลายท่าน เช่น อัญชลี คงมั่น (2523); มารศรี กลางประพันธ์ (2535) ; Robinson and Agisim (1951); Nederhof (1983) และ Mizes และคณะ (1984) ที่พบว่าอัตราการตอบกลับแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับสิ่งของตอบแทน มีอัตราสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับสิ่งของตอบแทนอย่างมีนัยสำคัญ เพราะกลุ่มตัวอย่างครู-อาจารย์ยินดีช่วยเหลือ เห็นใจผู้ทำวิจัย เห็นประโยชน์ของการวิจัย และกลุ่มตัวอย่างบางคนเคยมีประสบการณ์ในการทำวิจัยโดยการใช้แบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์เป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลมาแล้ว กลุ่มตัวอย่างจึงไม่ต้องการสิ่งของตอบแทนใดๆ ในกรณีที่การให้สิ่งของตอบแทนนั้นเป็นการให้ในความหมายของค่าจ้างแรงงาน และคิดว่าการให้สิ่งของตอบแทนในกรณีนี้เป็นการดูถูกน้ำใจผู้ตอบอีกด้วย นอกจากเหตุผลดังกล่าวอาจเป็นเพราะว่าคนไทยมีความเกรงใจสูงและชอบช่วยเหลือผู้อื่น (Blanchard, 1985 อ้างถึงในบุญชอบ ศราชนันท์, 2535) จึงมีความเห็นว่าการให้สิ่งของตอบแทนไม่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ แต่เมื่อผู้วิจัยสัมภาษณ์ต่อในกรณีที่ผู้วิจัยให้สิ่งของตอบแทนในความหมายของการให้เพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณ ชำบชื่นใจ ที่ผู้ตอบได้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจที่จะได้รับสิ่งของตอบแทนในกรณีนี้มากกว่าการได้รับสิ่งของตอบแทนในความหมายของค่าจ้างแรงงาน (ร้อยละ 13.3 และ 3.3 ตามลำดับ)

ส่วนกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 3.3 มีความเห็นว่าการได้รับสิ่งของตอบแทนมีผลต่อการตอบแบบสอบถาม เพราะกลุ่มตัวอย่างรายนี้ได้รับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์เป็นจำนวนมาก ประมาณ 20 ฉบับต่อปี จึงคิดว่าตนควรจะได้รับสิ่งของตอบแทนบ้าง และสิ่งของตอบแทนที่กลุ่มตัวอย่างรายนี้ต้องการ คือ หนังสือบันเทิง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างให้เหตุผลว่าต้องการเอาไว้อ่านตอนว่างๆ เป็นการพักผ่อน

เมื่อให้กลุ่มตัวอย่างเลือกสิ่งของตอบแทน ในกรณีที่ผู้วิจัยจะต้องให้สิ่งของตอบแทน ดังนี้ คือ เงิน หนังสือทางวิชาการ หนังสือบันเทิงและการ์ดขอบคุณ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 70 ไม่ต้องการได้สิ่งของตอบแทนที่ผู้วิจัยกล่าวมาแต่ต้องการทราบผลการวิจัยว่าสรุปผลเป็นเช่นไร มีประโยชน์และสามารถนำไปใช้กับการทำงานได้มากน้อยเพียงใด โดยที่กลุ่มตัวอย่างเสนอแนะว่าในกรณีที่ในโรงเรียนนั้นมีกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยจำนวนหลายคน ก็แจ้งผลการวิจัยมายังโรงเรียนก็ได้ ไม่จำเป็นต้องแจ้งให้ทราบเป็นรายบุคคล ส่วนกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 23.3 ต้องการการ์ดขอบคุณ และกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 3.3 ต้องการตัวเล่มวิทยานิพนธ์ที่ผู้วิจัยทำ โดยที่กลุ่มตัวอย่างรายนี้จะนำไปให้กับห้องสมุดโรงเรียนเพื่อเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมต่อไป

2. ปัจจัยด้านตัวแบบสอบถาม

ปัจจัยด้านตัวแบบสอบถามที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์มากที่สุด คือ รูปแบบการตอบแบบสอบถาม

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 70) มีความเห็นว่ารูปแบบการตอบมีผลต่อการตอบแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ ถ้าเป็นวิธีการตอบที่ง่าย สะดวกรวดเร็ว ผู้ตอบคืนเคยก็จะทำให้อยากตอบแบบสอบถาม และจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับแบบสอบถามโดยการกาเครื่องหมาย ก็พบว่าเหตุผลที่ทำให้ตอบแบบสอบถามนั้น เพราะรูปแบบการตอบนั้นสะดวก คืนเคย ไม่เสียเวลา มาก ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับแบบสอบถามโดยการลงรหัสตัวเลข พบว่าเป็นวิธีการที่แปลกไปจากที่เคยพบเห็น ต้องใช้เวลาศึกษาวิธีการตอบ ทำให้เสียเวลาตอบมาก ซึ่งกลุ่มตัวอย่างรายนี้ก็ตอบกลับแบบสอบถามหลังกำหนดวันส่งกลับ จนกระทั่งผู้วิจัยคนเดิมต้องทำการติดตามพร้อมกับส่งแบบสอบถามฉบับใหม่ไปให้ และวิธีที่กลุ่มตัวอย่างอยากตอบแบบสอบถามคือวิธีการกาเครื่องหมาย (/) (ร้อยละ 63.3)

ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ บุญชอบ ศรราชพันธ์ (2535) ที่พบว่าอัตราการตอบแบบสอบถามที่มีวิธีการตอบโดยการกาเครื่องหมาย สูงกว่าอัตราการตอบแบบสอบถามที่มีวิธีการตอบโดยเขียนรหัสคำตอบ อย่างมีนัยสำคัญทั้งในระยะการทดลอง 2 และ 3 สัปดาห์ เมื่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในกรณีที่จำนวนหน้าของแบบสอบถามมีเพียง 1-2 หน้า แต่มีวิธีการเขียนตอบแบบคำถามปลายเปิด กับในกรณีที่จำนวนหน้าของแบบสอบถามมี 10 หน้าขึ้นไป แต่วิธีการตอบนั้นง่าย (โดยการกาเครื่องหมาย) พบว่ากลุ่มตัวอย่างยังคงอยากตอบแบบสอบถามที่มีจำนวนหน้ามากแต่วิธีการตอบง่าย เพราะไม่ชอบเขียน ไม่ชอบแสดงความคิดเห็น มากกว่าที่จะตอบแบบสอบถามที่มีจำนวนหน้าน้อยแต่วิธีการตอบยาก เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ เจษฎา กิตติสุนทร (2535) ที่พบว่ารูปแบบการตอบที่ยาก เช่น ให้ตอบคำถามปลายเปิดมีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามสูงมากถึงร้อยละ 96.12 ตรงกับงานวิจัยของ Hoinville และ Jowell (อ้างถึงในบุญชอบ ศรราชพันธ์ , 2535) ที่กล่าวว่า ในการทำให้มีอัตราการตอบที่ดีนั้นแบบสอบถามจะต้องตอบง่าย น่าสนใจ มีคำแนะนำผู้ตอบที่ชัดเจน เช่น การใส่เครื่องหมาย (/) ซึ่งเป็นวิธีที่ผู้ตอบคุ้นเคยกันมากที่สุด ประกอบกับกลุ่มผู้ตอบเป็นครู-อาจารย์ มีความคุ้นเคยกับการกาเครื่องหมายในกระบวนการเรียนการสอนเป็นอย่างดี

ดังนั้นในการออกแบบการตอบแบบสอบถาม ควรคำนึงถึงวิธีการตอบที่ง่าย สะดวก รวดเร็ว ผู้ตอบคุ้นเคยดี ซึ่งจะเป็นแรงจูงใจให้ผู้ตอบอยากตอบแบบสอบถามมากขึ้น

2.1 ปัจจัยด้านตัวแบบสอบถามที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ รองลงมา คือ ความยาวของแบบสอบถาม การจัดหน้าแบบสอบถาม และ สีของกระดาษ

2.2.1 ความยาวของแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 66.7) มีความเห็นว่าความยาวของแบบสอบถามมีผลต่อการตอบแบบสอบถามกล่าวคือ แบบสอบถามที่มีจำนวนหน้าน้อย (ไม่เกิน 10 หน้า) ทำให้กลุ่มตัวอย่างอยากตอบแบบสอบถาม เพราะว่า ไม่ต้องเสียเวลาในการตอบมาก ตรงกับผลการศึกษาของเจษฎา กิตติสุนทร (2535) ที่พบว่าแบบสอบถามที่มีความยาวมาก (10 หน้าขึ้นไป) มีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามสูงถึงร้อยละ 79.92 (ทั้งนี้ขึ้นกับ รูปแบบการตอบแบบสอบถามที่กล่าวมาในข้อ 2.1 แล้วด้วย)

เช่นเดียวกับ วิไลวรรณ ศาครวิมล (2523) และ Stanton (1939) ที่พบว่าอัตราการตอบกลับแบบสอบถามที่มีขนาดสั้น สูงกว่าอัตราการตอบกลับแบบสอบถามที่มีขนาดยาวอย่างมีนัยสำคัญ และเหตุผลของกลุ่มตัวอย่าง คือ ถ้ามีจำนวนหน้ามากก็หมายความว่าต้องตอบมากน่าเบื่อ บางที่ไม่มีเวลาตอบ และบางข้อก็ถามคล้ายๆ กัน และจำนวนหน้าที่กลุ่มตัวอย่างคิดว่าอยากตอบแบบสอบถาม คือ 8-10 หน้า (ร้อยละ 43.3) ต่างจากงานวิจัยของ วิไลวรรณ ศาครวิมล (2523) ได้เสนอแนะไว้ว่าควรจะใช้แบบสอบถามประมาณ 4-8 หน้า จึงจะทำให้มีอัตราการตอบกลับสูงสุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษานี้ได้รับแบบสอบถามจากงานวิจัยเดิมมีจำนวน 10 หน้า (5 แผ่น) เมื่อกลุ่มตัวอย่างรับและได้ตอบแบบสอบถามส่งคืนให้กับผู้วิจัยได้ จึงเกิดความรู้สึกว่าแบบสอบถามจำนวน 10 หน้า นั้นไม่มากเกินไปและไม่เกินกำลังความสามารถที่จะตอบให้ได้

2.2.2 การจัดหน้าแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 43.3 มีความเห็นว่าการจัดหน้าแบบสอบถามที่ส่งไปรษณีย์มีผลต่อการตอบแบบสอบถาม เพราะแบบสอบถามที่มีการจัดหน้าจะดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน เป็นการผ่อนคลายสายตา และกลุ่มครู-อาจารย์เกิดความเห็นใจผู้ทำวิจัยที่ตั้งใจทำงาน จึงตอบกลับแบบสอบถามนั้น

Root (1966) กล่าวว่า แบบสอบถามที่มีการจัดหน้าจะดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน ช่วยให้ผู้อ่านได้รับข่าวสารหรือข้อสนเทศอย่างรวดเร็ว และเป็นการจัดความสำคัญของเรื่องหรือข่าวสารนั้น ตรงกับผลการวิจัยของ วิจิตรา ประสาทเวทกุล (2523) ที่พบว่าแบบสอบถามที่มีการจัดหน้าจะทำให้อัตราการตอบกลับสูงกว่าแบบสอบถามที่ไม่มีการจัดหน้า อย่างมีนัยสำคัญ

2.3 ปัจจัยด้านตัวแบบสอบถามที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์น้อยที่สุด คือ สีของหมึกพิมพ์

กลุ่มตัวอย่างเพียงร้อยละ 10 ที่มีความเห็นว่าสีของหมึกพิมพ์มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถาม ต่างจากผลการวิจัยของ สุชีรา ภักทรายุทธวรรณ (2531) ที่พบว่า อัตราการตอบกลับแบบสอบถามที่พิมพ์ด้วยหมึกสีน้ำเงินและสีเขียวสูงกว่าอัตราการตอบกลับแบบสอบถามที่พิมพ์ด้วยหมึกสีดำและสีแดงอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับแบบสอบถามจากงานวิจัยเดิม (ร้อยละ 66.7) ได้รับแบบสอบถามที่ใช้หมึกพิมพ์สีดำ (บนกระดาษสีขาว) ก็ตอบและส่งแบบสอบถามคืน

ได้ กลุ่มตัวอย่างไม่ได้ให้ความสำคัญกับสีของหมึกพิมพ์มากนัก เพียงแต่ต้องการขนาดตัวหนังสือที่โต และชัดเจน อ่านง่ายไม่เลอะเทอะ ก็พอ

ดังนั้นขนาดและความคมชัดของตัวอักษรจึงมีความสำคัญมากกว่าสีของตัวอักษร ฉะนั้นในการจัดทำแบบสอบถามจึงควรคำนึงถึงขนาดและความคมชัดของตัวอักษรด้วย

3. ปัจจัยด้านกระบวนการส่งและจัดเก็บแบบสอบถาม

3.1 ปัจจัยด้านกระบวนการส่งและจัดเก็บแบบสอบถามที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์มากที่สุด คือ สถานที่รับแบบสอบถาม โดยกลุ่มตัวอย่างครู-อาจารย์ (ร้อยละ 100) ต้องการรับแบบสอบถามที่โรงเรียน แม้ว่าครูจะมีภาระหน้าที่ที่โรงเรียนมากมายก็ตาม เพราะกลุ่มตัวอย่างบางคนใช้เวลาอยู่ที่บ้านมากกว่าที่โรงเรียนเนื่องจากเป็นผู้บริหาร (ร้อยละ 6.7) กลุ่มตัวอย่างบางคนคิดว่าการส่งมาที่โรงเรียนจะสะดวกกว่า เพราะมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบไว้ให้ ถ้าส่งไปที่บ้านไม่มีคนอยู่ จดหมายอาจจะสูญหาย (ร้อยละ 60) และกลุ่มตัวอย่างมีบ้านพักอยู่ในโรงเรียน (ร้อยละ 10) การตอบแบบสอบถามควรเป็นงานราชการที่ทำที่โรงเรียน มากกว่าเป็นงานที่ต้องทำที่บ้าน (ร้อยละ 3.3) ที่บ้านอยากพักผ่อนมากกว่า (ร้อยละ 13.3) และรับแบบสอบถามที่บ้านอาจจะลืมเพราะไม่รู้ไปวางเอาไว้ที่ไหน (ร้อยละ 6.7)

เพราะฉะนั้นควรส่งแบบสอบถามไปให้กลุ่มตัวอย่างที่ทำงาน (โรงเรียน) เช่นเดียวกับที่ อุกุมพร จามรมาน (2530) กล่าวถึงกลยุทธ์ในการทำให้อัตราการตอบแบบสอบถามสูงขึ้นข้อหนึ่งว่า ควรจะส่งแบบสอบถามไปที่ทำงาน

3.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ รองลงมา คือ การเตือนและการติดตาม การแจ้งให้ทราบล่วงหน้า ตามลำดับ

3.2.1 การเตือนและการติดตาม

กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 80 มีความเห็นว่า การเตือนและการติดตามมีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ ตรงกับงานวิจัยมากมาย เช่น งานวิจัยของ Scott (1961 quoted in Linsky, 1987); Heberlien และ Baumgartner (1981 quoted in Bailey, 1987);

Sheth และ Roscoe (1975) ; Dillman (1978); วิจิตรา ประสาทเวชกุล (2523) ; วิไลวรรณ ศาครวิมล (2523); สุภาพร โภกเสงกุล (2523); อัญชลี คงมั่น (2523) ; พิชัย แก้วสุวรรณ; (2529); สุชีรา ภักทรายุทธวรรณ (2531) ; อนงค์ ล้อมประไพพงษ์ (2534) ; จรินทร์ กองศรี (2535) และบุญชอบ ศราภพันธ์ (2535) ที่พบว่า การเตือนสามารถเพิ่มอัตราการตอบกลับแบบสอบถามได้ เพราะเป็นการกระตุ้นเตือนให้ผู้ตอบรู้ว่าเขาลืมตอบแบบสอบถาม (Dillman, 1978) และจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า การเตือนจะช่วยให้นึกขึ้นได้ เพราะบางทีงานยุ่งอาจจะลืมได้ หรือบางที่ตอบเสร็จแล้วแต่ลืมส่งกลับ

และรูปแบบการเตือนและติดตามที่กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าเป็นเหมาะสม คือการใช้ไปรษณียบัตร (ร้อยละ 56.7) เพราะสะดวก และประหยัด รองลงมา คือการใช้จดหมาย (ร้อยละ 26.7) และจากงานวิจัยของ Sletto (1975 และ Watson (quoted in Linsky, 1975) พบว่า การใช้จดหมาย และไปรษณียบัตร ไม่ทำให้อัตราการตอบกลับแบบสอบถามต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ เพราะฉะนั้นในการเตือนหรือการติดตามแบบสอบถามนั้น ผู้วิจัยจะใช้จดหมายหรือไปรษณียบัตรก็ได้ เพราะการเตือนหรือการติดตามนั้น คือ การได้บอกให้ผู้ตอบได้ระลึกถึงว่าเขาลืมตอบแบบสอบถาม (Dillman, 1978) ไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าจะเตือนหรือติดตามด้วยรูปแบบใด และมีกลุ่มตัวอย่างส่วนหนึ่ง (ร้อยละ 20) คิดว่าการเตือนหรือการติดตามมีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถาม เพราะเหมือนเป็นการบังคับ เหมือนเป็นการตำหนิ ไม่ใช่ภาระหน้าที่หลักที่จะต้องตอบแบบสอบถาม และผู้วิจัยไม่ใช่เจ้านายคนที่สอง เพราะฉะนั้นในการเตือนหรือการติดตามควรจะใช้ภาษาที่สุภาพ ขอความช่วยเหลือ และขอร้องให้ตอบกลับแบบสอบถาม ไม่ควรใช้ภาษาเป็นการบังคับหรือเป็นการตำหนิผู้ที่ยังไม่ได้ตอบแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างคิดว่าจำนวนครั้งของการเตือนหรือการติดตาม ควรทำเพียงครั้งเดียว โดยเตือนเพียงครั้งเดียว (ร้อยละ 73.3) หรือติดตามเพียงครั้งเดียวเช่นกัน (ร้อยละ 73.3) ซึ่งงานวิจัยของ เชิงชาย เหมพัฒน์ พบว่า อัตราการตอบกลับของกลุ่มที่ได้รับการเตือน สูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการเตือน และกลุ่มที่ได้รับการเตือน 1 ครั้ง อัตราการตอบกลับไม่แตกต่างจากการเตือน 2 ครั้ง เพราะฉะนั้นจึงควรเตือนหรือติดตามเพียงครั้งเดียว เพราะถ้ามากกว่า 1 ครั้งกลุ่มตัวอย่างบางคน อาจจะเกิดความรำคาญไม่ตอบแบบสอบถาม ดังนั้นการเตือนหรือการติดตามเพียงครั้งเดียว นอกจากจะสามารถเพิ่มอัตราการตอบกลับแบบสอบถามแล้วยังประหยัดค่าใช้จ่ายอีกด้วย (จรินทร์ กองศรี, 2535)

และระยะเวลาของการเตือนหลังจากการส่งแบบสอบถามไปให้ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 46.7 คิดว่าควรจะเตือนหลังจากการส่งแบบสอบถาม 7 วัน ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของเชิงชาย เหมพัฒน์ (2534) ที่บอกว่าการเตือนภายหลังการส่งแบบสอบถาม 7 วัน มีอัตราการตอบกลับสูงกว่าการเตือนภายหลังการส่งแบบสอบถาม 10 วัน ส่วนกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 40 คิดว่าควรจะเตือนหลังจากการส่งแบบสอบถาม 14 วัน เพราะจะได้มีเวลาพิจารณาคำถามและคิดคำตอบ เพราะบางช่วงที่ได้รับแบบสอบถามอาจจะยุ่ง กลุ่มตัวอย่างบางคน (ใน กทม.) ที่ได้รับแบบสอบถามบอกว่าไม่ได้ตั้งใจตอบเต็มที่ รีบๆ ตอบให้เสร็จ เพราะยังมีงานอื่นๆ อีกที่ต้องทำ กลุ่มตัวอย่างบางคน (ใน กทม.) บอกว่าตอบแบบสอบถามจนจะเป็นงานประจำบางที่ไม่อยากตอบ เพราะได้รับแบบสอบถามเป็นจำนวนมาก ประมาณ 6-8 ฉบับต่อปี เพราะฉะนั้นในการใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลควรพิจารณาคุณภาพของข้อมูลไปพร้อมๆ กับอัตราการตอบกลับด้วย จึงควรเตือนกลุ่มตัวอย่างอย่างหลังจากที่ส่งแบบสอบถามไปให้ในช่วง 7-14 วัน ขึ้นอยู่กับลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ถ้าเป็นกลุ่มตัวอย่างในต่างจังหวัดสามารถเตือนหลังจากการส่งแบบสอบถามไปให้ 7 วัน เพราะกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้ยังได้รับแบบสอบถามเฉลี่ยต่อปีน้อย ยังมีความคิดว่าการได้รับแบบสอบถามไม่เป็นการรบกวนเวลาเท่าไรนัก (1-3 ฉบับต่อปี) ต่างจากกลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพมหานครได้รับแบบสอบถามเฉลี่ยต่อปีมากกว่า (4-8 ฉบับต่อปี) จึงควรเตือนหลังจากการส่งแบบสอบถามไปให้ 14 วัน ในกลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพมหานคร เพื่อให้มีเวลาในการตอบแบบสอบถามแต่ละฉบับเต็มที่

และระยะเวลาของการติดตามหลังจากกำหนดส่งแบบสอบถามไปให้ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 50 คิดว่าควรจะติดตามหลังจากกำหนดส่งแบบสอบถามไปให้ 7 วัน กำลังดี ไม่ช้าหรือเร็วเกินไป

3.2.2 การแจ้งให้ทราบล่วงหน้า

กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 66.7 มีความเห็นว่าการแจ้งให้ทราบล่วงหน้า มีผลต่อการตอบแบบสอบถามเพราะ เป็นการให้เกียรติ ให้ความสำคัญต่อผู้ตอบ ผู้ตอบได้เตรียมตัวเตรียมใจ เป็นมารยาทที่ดีอย่างหนึ่ง และ Dillman (1978) กล่าวว่า การแจ้งให้ทราบล่วงหน้า เป็นการให้ความไว้วางใจ ให้ความสำคัญของผู้ตอบ และเป็นการลดการทิ้งแบบสอบถามโดยไม่ตั้งใจ ตรงกับงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศที่บอกว่า การแจ้งให้ทราบล่วงหน้าสามารถเพิ่มอัตราการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ได้อย่างมีนัยสำคัญ (สุชีรา ภัทรายุตวรธน์, 2531 ; Pucel, 1971 ; Fox, 1984) อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้ก็บอกว่า แม้ว่า

ไม่มีการแจ้งให้ทราบล่วงหน้าก็ยินดีตอบให้ เห็นประโยชน์ของงานวิจัย กลุ่มตัวและกลุ่มตัวอย่างคิดว่า การแจ้งให้ทราบล่วงหน้าควรใช้ควรใช้ไปรษณียบัตร (ร้อยละ 50) เพราะสะดวกและประหยัด

3.3 ปัจจัยด้านกระบวนการส่งและจัดเก็บแบบสอบถาม ที่ไม่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ คือ วิธีการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด (100%) มีความเห็นว่าการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ไม่ว่าจะส่งโดยการลงทะเบียน หรือส่งแบบธรรมดา ไม่มีผลต่อการตอบแบบสอบถาม เพราะกลุ่มตัวอย่างยินดีตอบให้ทั้ง 2 แบบ โดยที่ให้ความสำคัญเท่ากันหมด และกลุ่มตัวอย่างคิดว่า ระบบไปรษณีย์ในปัจจุบันดี จดหมายไม่สูญหายระหว่างการเดินทางไปรษณีย์ และกลุ่มตัวอย่างยังได้บอกว่าไม่จำเป็นต้องลงทะเบียน ส่งแบบธรรมดาก็ยินดีตอบให้ ตรงกับงานวิจัยของบุญชอบ ศราธพันธ์ (2535) และ Watson (quoted in Kanuk and Berenson , 1975) ที่พบว่าอัตราการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์โดยการส่งแบบธรรมดาและการส่งโดยการลงทะเบียนไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์น้อยหรือแทบจะไม่มีผลเลยในกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษานี้ คือ

1. ปัจจัยด้านตัวผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ รูปแบบการกำหนดวันส่งกลับ การลงลายมือชื่อของผู้วิจัย การให้ผู้ตอบลงชื่อในแบบสอบถาม และข้อมูลที่ถามที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ
2. ปัจจัยด้านตัวแบบสอบถาม ได้แก่ สีของกระดาษและระบบการพิมพ์
3. ปัจจัยด้านกระบวนการส่งและจัดเก็บแบบสอบถาม ได้แก่ รูปแบบการส่งแบบสอบถาม

เพื่อให้อัตราการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์อยู่ในระดับที่ผู้วิจัยพอใจและยอมรับได้ การใช้แบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มครู-อาจารย์นั้น ผู้วิจัยควรคำนึงถึงปัจจัยที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์มากที่สุด คือ ข้อมูลที่ถามที่ไม่มีผลสะท้อน รูปแบบการตอบ และสถานที่รับแบบสอบถาม เป็นอันดับแรก ส่วนปัจจัยที่มีผลรองลงมาต่อ

การตอบกลับแบบสอบถาม คือ คำขึ้นต้นในจดหมายนำโดยการเจาะจงตัวผู้ตอบ คำมั่นสัญญาว่าจะปิดบังชื่อผู้ตอบ หน่วยงานที่สนับสนุน ความยาวของแบบสอบถาม การจัดหน้าแบบสอบถาม การเตือนและการติดตาม การแจ้งให้ทราบล่วงหน้า เป็นอันดับต่อไป

ส่วนปัจจัยที่มีผลน้อยและน้อยที่สุดต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์นั้น ในฐานะที่เป็นนักวิจัยก็ควรทำตัวแปรแต่ละตัวในปัจจัยนั้นๆ ให้ดีที่สุดตามความเหมาะสมของงบประมาณและระยะเวลา เช่น ถ้ามีงบประมาณและระยะเวลาเพียงพอ ผู้วิจัยอาจจะใช้กระดาษสีอื่นๆ นอกจากสีขาวในการจัดพิมพ์แบบสอบถาม เช่น สีฟ้าอ่อน สีเขียวอ่อน เป็นต้น และลงลายมือชื่อด้วยตนเองทุกฉบับ ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้วิจัยมีงบประมาณและระยะเวลาจำกัด การใช้กระดาษสีขาวและผู้วิจัยลงลายมือชื่อด้วยการพิมพ์ลงไขแล้วอัดสำเนา นั้น กลุ่มครู-อาจารย์ก็ยินดีตอบแบบสอบถามให้

จากการสัมภาษณ์ครู-อาจารย์ พบว่าการใช้แบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ยังคงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดี เพราะเป็นวิธีที่สะดวกและประหยัด ครู-อาจารย์มีความคุ้นเคยกับการได้รับและตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ นอกจากนี้ยังมีข้อดีอื่นๆ เช่น สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่อยู่อย่างกระจัดกระจาย การวิเคราะห์ข้อมูลทำได้ง่ายเพราะผู้ตอบตอบเป็นแบบฟอร์มเดียวกัน

อย่างไรก็ตามการใช้แบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์นั้น ผู้วิจัยควรคำนึงถึงลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา รูปแบบของแบบสอบถามที่ดึงดูดใจน่าตอบ มีวิธีการส่ง การกระตุ้น และระยะเวลาในการจัดเก็บแบบสอบถามที่เหมาะสม เพื่อให้อัตราการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์อยู่ในระดับที่ผู้วิจัยพอใจ และยอมรับได้ และก็เป็นเรื่องปกติที่การใช้แบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์กับกลุ่มครู-อาจารย์ย่อมจะมีทั้งผู้ที่ตอบและไม่ตอบกลับแบบสอบถาม ถ้าผู้วิจัยพิจารณาแล้วว่าข้อมูลที่ยังได้ไม่ครบถ้วนกับกลุ่มตัวอย่างรายใด และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้ข้อมูลนั้นมา ผู้วิจัยอาจจะใช้เทคนิควิธีการอื่นๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมด้วย เช่น ใช้การสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนตามต้องการ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

เพื่อให้อัตราการตอบกลับและคุณภาพของแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์อยู่ในระดับที่น่าพอใจ ผู้ที่ใช้แบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ควรปฏิบัติดังนี้

1. คำningถึงปัจจัยที่มีผลต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์มากที่สุดเป็นอันดับแรก คือ ข้อมูลที่ถามที่ไม่มีผลสะท้อน รูปแบบการตอบที่ง่าย สะดวกต่อการตอบ และส่งแบบสอบถามไปที่โรงเรียน
2. คำningถึงปัจจัยที่มีผลรองลงมาต่อการตอบกลับแบบสอบถาม เป็นอันดับต่อไป คือ คำขึ้นต้นในจดหมายนำโดยการเจาะจงตัวผู้ตอบ ให้คำมั่นสัญญาว่าจะปิดบังชื่อผู้ตอบ มีชื่อหน่วยงานที่สนับสนุน ความยาวของแบบสอบถามพอเหมาะ มีการจัดหน้าแบบสอบถาม มีการเตือนและการติดตาม มีการแจ้งให้ทราบล่วงหน้า
3. ส่วนปัจจัยที่มีผลน้อยและน้อยที่สุดต่อการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์นั้น ผู้วิจัยควรทำตัวแปรแต่ละตัวในปัจจัยนั้นๆ ให้ดีที่สุดตามความเหมาะสมของงบประมาณและระยะเวลา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรจะศึกษาภูมิหลังของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ที่มีต่ออัตราการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์
2. ควรจะทำการศึกษาเปรียบเทียบว่าอัตราการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ โดยทำการศึกษาระหว่างกลุ่มครู-อาจารย์ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ที่ปฏิบัติราชการในกรุงเทพมหานคร กับกลุ่มครู-อาจารย์ที่ปฏิบัติราชการในต่างจังหวัด ว่ามีอัตราการตอบกลับแบบสอบถามต่างกันหรือไม่ อย่างไร
3. ควรจะทำการศึกษาเปรียบเทียบว่าอัตราการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ โดยทำการศึกษาระหว่างกลุ่มครู-อาจารย์ที่อยู่ต่างคนละสังกัด เช่น ครู-อาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กับกลุ่มครู-อาจารย์โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ว่ามีอัตราการตอบกลับแบบสอบถามต่างกันหรือไม่ อย่างไร